

Grzegorz Gmiterek: *Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu: biblioteka 2.0*, Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 2012, 259 [1] s., il., (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 136), ISBN 978-83-61464-82-2

Termin *Biblioteka 2.0* (ang. *Library 2.0*) pojawił się wraz z upowszechnieniem koncepcji Web 2.0 i oznacza nowy pomysł wykorzystania technologii w bibliotekarstwie, polegający na zastosowaniu interaktywnych, współtworzonych przez użytkowników oraz multimedialnych technologii sieciowych do udostępniania w Internecie bibliotecznych zasobów i usług. Mimo że na polskim rynku wydawniczym istnieje szereg publikacji próbujących opisać różne aspekty Sieci 2.0¹, na temat Biblioteki Drugiej Generacji nie powstało dotąd żadne kompleksowe opracowanie monograficzne (pomijając artykuły w prasie fachowej i wydawnictwa konferencyjne). Lukę tę doskonale wypełnia wydana przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w roku 2012 książka autorstwa Grzegorza Gmiterka pt. *Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu: biblioteka 2.0*. Pozycja ta wpisuje się w dotychczasowy obszar zainteresowań autora – adiunkta w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, koncentrującego się od lat w swojej działalności publikacyjnej na zagadnieniach związanych z wykorzystywaniem nowych technologii w instytucjach kultury i nauki². Najnowsza propozycja G. Gmiterka jest udaną próbą charakterystyki usług informacyjno-bibliotecznych organizowanych w myśl koncepcji 2.0, podjętą na szerokim tle kultury konwergencji. Stanowi ona pewien rodzaj przewodnika po tzw. *nowych nowych mediach*, w którym autor dokonuje ich przeglądu, oceny funkcjonalności oraz wskazania możliwych obszarów wykorzystania w instytucjach bibliotecznych.

¹ Wystarczy wymienić w tym miejscu choćby publikacje Wydawnictwa Helion, jak np.: Ch. Brogan, J. Smith, *Zaufanie 2.0. Jak wywierać wpływ, zdobyć lojalność klientów i kreować markę*, tł. B. Sałbut, Gliwice 2011; S. Godin, *Plemiona 2.0. Zostań internetowym przywódcą*, tł. M. Witkowska, Gliwice 2010; M. Joel, *Sześć pikseli oddalenia. Zarabiaj dzięki sieci Web 2.0*, tł. A. Kancelerz, Gliwice 2010; G. Vossen, S. Hagemann, *Serwis Web 2.0. Od pomysłu do realizacji*, tł. T. Walczak, Gliwice 2010; A. Shuen, *Web 2.0. Przewodnik po strategiach*, tł. A. Strefański, Gliwice 2009.

² Np. G. Gmiterek, *Katalogi OPAC „następnej generacji”: charakterystyka, różnorodność i możliwość ich wykorzystania*, [w:] *Biblioteka, książka, informacja i Internet 2010*, praca zbiorowa pod red. Z. Osińskiego, Lublin 2010, s. 183–199; tenże, *Audialne i audiowizualne dokumenty online: możliwości ich wykorzystania, tworzenia i udostępniania w praktyce biblioteki dla dzieci i młodzieży*, [w:] *Internet w bibliotece dla dzieci i młodzieży, od teorii do praktyki, poradnik*, praca zbiorowa pod red. Grażyny Lewandowicz-Nosal, Warszawa 2009, s. 128–162; tenże, *Prasa w dobie konwergencji i nowych mediów*. Biuletyn EBIB [online] 2008, nr 1 (92) [dostęp 26 listopada 2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.info/2008/92/a.php?gmiterek>; tenże, *Archiwa internetowe i ich rola w tworzeniu globalnych zasobów informacyjnych (na przykładzie archiwum internetowego – www.archive.org)*, [w:] *Książka, biblioteka, informacja, między podziałami a wspólnotą*, pod red. J. Dzieniakowskiej, Kielce 2007, s. 553–563; tenże, *Library 2.0, nowe wyzwanie dla polskich bibliotek*, [w:] *Oblicza Internetu: architektura komunikacyjna Sieci*, red. nauk. M. Sokołowski, Elbląg 2007, s. 195–204.

Publikacja otwarta *Wstępem* obejmuje trzy, wewnętrznie rozbudowane rozdziały. Dopełnia ją *Zakończenie* oraz niezwykle obszerna *Bibliografia* (licząca łącznie 872 pozycje: 557 rozpraw, monografii i artykułów; 136 artykułów prasowych; 179 dokumentów pochodzących z serwisów internetowych).

Rozdział pierwszy książki oscyluje wokół problematyki konwergencji mediów, a więc zaciera się granic pomiędzy tradycyjnymi i nowoczesnymi ich formami. Swoje rozważania autor rozpoczyna od zwrócenia uwagi na powstawanie tzw. supermediów, które poza tym że posiadają niespotykane dotąd interaktywne i komunikacyjne możliwości, pozwalają na generowanie różnego typu dokumentów i informacji. Co istotne, zjawiska konwergencji mediów Gmiterek nie rozpatruje jednopłaszczyznowo. Obok konwergencji technologicznej (upodobnianie się urządzeń, które zaczynają pełnić te same funkcje), wspomina o konwergencji treści (zmiana sposobu dystrybucji treści, kształtowanie przekazu w taki sposób, by mógł on być odebrany w wielu kanałach komunikacji masowej), konwergencji funkcjonalnej (zastosowanie technik analogowych w ramach nowych mediów oraz symbiozy z ich starymi odpowiednikami), a wreszcie konwergencji transmisji i sieci (zespolecie wszystkich kanałów transmisji i aplikacji) (s. 24–28). Osobne miejsce autor poświęca kulturze konwergencji, a więc kulturowym i społecznym zmianom sposobów cyrkulacji mediów w obrębie kultury. Analogicznie do Henry’ego Jenkinsa Gmiterek analizuje zjawisko konwergencji mediów z punktu widzenia tzw. kultury uczestnictwa (współpraca użytkowników w tworzeniu zasobów za pomocą komputerów i Internetu) oraz zbiorowej inteligencji (zdolność wirtualnych społeczności do podnoszenia wiedzy i umiejętności ich członków). Zdaniem autora, to interaktywność, multimedialność, uniwersalność technologii i jej powszechna dostępność sprawiają, że w umysłach konsumentów mediów dokonują się istotne zmiany, których efektem jest wolna i nieskrępowana wymiana idei, pomysłów, umiejętności i informacji oraz budowa wzajemnych relacji z innymi użytkownikami (s. 33).

Część druga rozdziału pierwszego przybliży genezę koncepcji oraz znaczenie terminu *Web 2.0*. Kreśląc ramy chronologiczne zjawiska, Gmiterek przywołuje przykłady prekursorskich projektów wpisujących się w nurt Sieci Drugiej Generacji (Projekt Gutenberg, GeoCities.com), a tworzonych jeszcze na długo przed ostatecznym ukształtowaniem się tej koncepcji. Przytaczając liczne definicje z literatury fachowej, dowodzi problemów z istnieniem uniwersalnej i powszechnie obowiązującej definicji terminu *Web 2.0*. Takiego stanu rzeczy upatruje w dwóch czynnikach: braku porozumienia co do elementów właściwych dla większości serwisów należących do tego nurtu oraz powstawaniu coraz bardziej

zaawansowanych projektów, z których spora część jest dopiero w fazie powstawania. Dokonując zestawienia definicji akcentujących zarówno społeczne, jak i technologiczne aspekty Web 2.0, autor konkluduje, że nie należy go utożsamiać z nowym rodzajem witryn internetowych, nową wersją czy nowym standardem Internetu, lecz „umiejętnością i gotowością użytkowników do modyfikowania stron, z których w danym momencie korzystają” (s. 43–44). Choć podejście takie bez wątpienia eksponuje społeczny wymiar Web 2.0 (wkład użytkowników w tworzenie stron WWW), Gmierek wyraźnie podkreśla, że zjawisko to zdeterminowane jest również technologiczne. W tym kontekście o wiele ważniejsza wydaje mu się jednak sama możliwość i łatwość publikowania treści, niż techniczne kwestie dotyczące budowy stron czy serwisów WWW. Istotę Web 2.0 autor sprowadza zatem do dwóch płaszczyzn: „współpraca, współdzielenie treści, współkształtowanie, współtworzenie zasobów” oraz „dynamika, decentralizacja i rozproszenie treści” (s. 49). Dokonując porównania poszczególnych generacji Internetu, określa najważniejsze cechy serwisów tworzonych w nurcie 2.0, zaliczając do nich: charakterystyczny wygląd witryny, generowanie treści przez użytkowników, wykorzystywanie folksonomii do kategoryzowania i klasyfikowania informacji, mechanizm wiki, komentowanie, recenzowanie i ocenianie informacji, licencja Creative Commons, personalizowanie odbioru treści i indywidualna ich organizacja, innowacyjność, kreatywność, budowa sieci kontaktów, tworzenie własnych przestrzeni informacyjnych, praca społeczności internetowych nad wspólnymi projektami oraz występowanie tzw. modelu „długiego ogona” (s. 50–52).

Ważne miejsce w pierwszej części pracy zajmuje także kwestia krytyki koncepcji Web 2.0, traktowania go jako pustosłowia, chwytu marketingowego czy technologicznego utopizmu. W swojej pracy Gmierek sprawnie posługuje się obcojęzyczną literaturą i syntetycznie omawia wybrane poglądy badaczy sceptycznie odnoszących się do Sieci Drugiej Generacji (m.in. Jarona Laniera, Johna Dvoraka, Tima Bernersa Lee, Tima O'Reilly, Andrew Keen'a). Nie waha się przy tym wytknąć pewnych niekonsekwencji czy niedoskonałości w ich rozumowaniu. Przytaczając zarzuty formułowane wobec Web 2.0 (śmietnik cywilizacji, przyczyna upadku kultury, brak profesjonalizmu, kult amatora i nijakości, brak kompetencji), autor wykazuje jednostronność takiego myślenia i dowodzi, że być może u jego podstaw leżą takie mechanizmy, jak: błędne rozumienie założeń Web 2.0, upatrywanie w nim czynnika zagrażającego tradycyjnej gospodarce, nauce czy kulturze, przecenianie profesjonalizmu mediów tradycyjnych, obawa przed łamaniem praw autorskich, czy wreszcie niedostrzeganie

wartości dodanej projektów 2.0, a więc ich pozytywnego wymiaru w kontekście zwalczania wykluczenia cyfrowego czy zdobywania nowych umiejętności przez użytkowników.

Rozdział drugi omawianej publikacji poświęcony jest zjawisku Biblioteki 2.0. Konceptyjnie jest on skonstruowany podobnie jak rozdział pierwszy. Na początku autor nakreśla pewne niedostatki bibliotek na drodze implementacji nowych mediów: niski stopień komputeryzacji niektórych księżnic, brak przygotowania pracowników do wykorzystywania nowoczesnych technologii, niedostateczny poziom użytkowania bezpłatnych zasobów elektronicznych. W tym kontekście koncepcja Web 2.0 jawi mu się jako szansa na poszerzenie i uatrakcyjnienie oferty usług informacyjno-bibliotecznych.

Prowadząc rozważania o naturze zjawiska Biblioteka 2.0, Gmiterek dowodzi braku spójnej definicji terminu *Library 2.0*. Na potwierdzenie tej tezy przytacza stanowiska kilku badaczy (m.in. Michaela Casey'a, Paula Millera, Darlene Fichter, Michalea Stephensa, Jassamyna Westa, Janet L. Balas, Jacka Mannesa i Laury Savastinuk) i wskazuje, że o ile dla jednych *Biblioteka 2.0* to określenie dalece wykraczające poza zastosowanie nowych technologii w bibliotekach, dla innych – swoisty synonim technologicznej ewolucji usług informacyjno-bibliotecznych. Sam reprezentuje pogląd, że *Biblioteka 2.0* to raczej pewien model funkcjonowania instytucji bibliotecznej, a nawet swoista filozofia działalności, „której celem z jednej strony jest efektywna współpraca z innymi bibliotekami i użytkownikami, a z drugiej wdrażanie praktycznych narzędzi i usług” (s. 72).

Kolejne passusy rozdziału drugiego przynoszą charakterystykę zmian, jakie niesie ze sobą wdrożenie koncepcji Web 2.0 w bibliotekach. Wnikliwej charakterystyce poddane zostają zatem zarówno jej aspekty organizacyjne (jak np. reorganizacja agend i sposobów realizowania poszczególnych zadań, modyfikacja koncepcji zarządzania placówką, poprawa umiejętności pracowników), jak i technologiczne (np. implementacja otwartego oprogramowania, wdrożenie społecznych OPAC-ów, zastosowanie kanałów RSS i aplikacji AJAX-owych, stworzenie możliwości dostępu do zasobów bibliotek za pomocą urządzeń mobilnych). Bardzo interesująco wypada tu także analiza zmian odnoszących się do możliwości działań użytkownika w otwartym systemie biblioteki i jego wpływu na działalność informacyjno-biblioteczną. Gmiterek sprzeciwia się pogładowi, że nurt 2.0 niewiele zmienia w interakcji biblioteka–użytkownik. Mimo że skoncentrowanie na potrzebach tego drugiego od wieków stanowiło podstawę działalności bibliotek, jego zdaniem, wraz z erą 2.0 wzajemne relacje interesariuszy przyjmują nieco inny – bardziej oryginalny – charakter. Głównymi determinantami tych relacji stają się: wiarygodność informacyjna, wspólna wiedza, biegłość w odniesieniu do technologii, efektywne

wykorzystywanie zgromadzonych kolekcji oraz ich prezentacja za pośrednictwem nowych mediów (s. 126). W nowym modelu biblioteki to użytkownik jest jej centralnym ogniwem, a ta „dostarczając mu technologicznych narzędzi do zdobywania nowej wiedzy, jednocześnie zachęca i promuje wspólnie z bibliotekarzem tworzenie treści” (s. 127).

Opowiadając się za ideą otwartości i nowoczesności w działalności bibliotek, Gmiterek wyraźnie podkreśla, że modelu 2.0 nie należy traktować jako zagrożenia dla dotychczasowej misji bibliotek, a raczej widzieć w nim swoistą koncepcję szybko dokonujących się zmian, elastyczności w podejmowaniu decyzji, a nade wszystko urzeczywistniania kultury partycypacji. Autor nie wieszczy także końca zawodu bibliotekarza. Wręcz przeciwnie, w adaptującej i wykorzystującej nowe technologie bibliotece przypisuje mu rolę przewodnika po zasobach elektronicznych i organizatora nowoczesnego centrum informacyjnego, którego zadaniem jest zarówno udzielanie specjalistycznej informacji, jak i edukacja w zakresie wykorzystywania nowych narzędzi oraz rozwijanie zasobów elektronicznych przy interaktywnej współpracy z czytelnikiem (s. 64; 131).

Ostatni rozdział książki przynosi szereg propozycji praktycznego wykorzystania narzędzi Web 2.0 w bibliotekach. Czytelnik znajdzie tu charakterystykę blogów, podcastów, mechanizmów wiki, serwisów zakładkowych, kanałów telewizyjnych i radiowych, tagów, platform społecznościowych i aplikacji wykorzystywanych do budowy obiektów wirtualnej rzeczywistości. W opisie narzędzi autor przyjmuje zasadę konsekwentnej symetrii. Omówieniu genezy i funkcjonalności danego narzędzia, towarzyszy wskazanie obszarów, do jakich może ono zostać wykorzystane w bibliotekach. Klarowną charakterystykę wzbogacają liczne przykłady praktycznych rozwiązań, pochodzące zarówno z księżnic zagranicznych, jak i polskich.

Istotnym walorem publikacji jest jej język. Autor bez zbędnego narzucania się i huraoptymizmu – tak często towarzyszącego nowoczesnym technologiom – w sposób kompetentny, a jednocześnie wyważony i bardzo przystępny, opisuje możliwości wykorzystywania narzędzi Web 2.0 w instytucjach bibliotecznych. Omawiając poszczególne aspekty tego zagadnienia nie przyjmuje roli arbitra i nie rekomenduje zastosowania takiego czy innego narzędzia. Wybór ten pozostawia pracownikom bibliotek, uprzedzając jednak, że pełne urzeczywistnianie koncepcji Biblioteki 2.0 to ogromne wyzwanie zarówno dla użytkowników, jak i bibliotekarzy. W świetle badań i analiz przeprowadzonych przez G. Gmiterka wyzwanie opłacalne, bo pozwalające bibliotekom obrócić możliwości stwarzane

przez nowoczesne technologie na swoją korzyść, a tym samym zatroszczyć się o dobro obecnych i przyszłych użytkowników, jak i własny wizerunek.

Małgorzata Kowalska

Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu